

*Трофімчук В. М.
Рівненський державний гуманітарний університет*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКИХ ЗНАТЬ ТА УМІНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ

На основі аналізу наукових положень психології творчості розкрита особливість формування художньо-конструкторських знань і умінь старшокласників у процесі трудової підготовки.

***Ключові слова:** художньо-конструкторське знання і уміння, старшокласники, трудова підготовка, художнє конструювання.*

Євроінтеграційні процеси вимагають значних соціально-економічних зрушень, що зумовлюють необхідність суттєвого реформування діяльності усіх соціальних інститутів суспільства і, передусім, системи освіти. Провідним завданням цих інституцій має стати пошук шляхів розвитку особистості учня на основі розкриття його внутрішнього потенціалу у співвідношенні з кращими культурно-історичними досягненнями людства. В реалізації зазначених ідей істотна роль належить технологічній освіті старшокласників, яка покликана забезпечити глибоке оволодіння знаннями про закономірності (сутність) технологічних перетворень матеріалів, енергії, інформації; всебічне ознайомлення з професією, що відповідає індивідуальним можливостям, формування здатності мобілізувати свої потенційні творчі можливості в різних видах здійснюваної діяльності з урахуванням природо- і культуродоцільності.

Для вирішення цих завдань вчителю професійного навчання необхідно розуміти сутність та зміст творчих умінь, чітко знати основні етапи розв'язування проектних завдань, вікові особливості навчання художньому конструюванню і проектуванню учнів, бути компетентним організації навчального проектування старшокласників у процесі трудової підготовки.

Важливою для нас є актуалізація положень наукових досліджень з психології творчості Л. Виготського, В. Давидова, В. Зінченка, В. Клименка, Є. Мілеряна та інших.

Формування художньо-конструкторських знань та умінь учнів ґрунтується на новітніх теоріях особистості – “психології особистісних конструктів” (Дж. Келлі), “теорії поля” та концепції динамічної системи поведінки особистості, про прагнення особистості до рівноваги із оточуючим довкіллям (К. Левін), послідовність процесуального розгортання наочно-конструктивного мислення і уявлень (Ф. Клікс).

На основі аналізу наукових положень з психології творчості розкрити особливості формування художньо-конструкторських знань та умінь старшокласників у процесі трудової підготовки.

Процес формування художньо-конструкторських знань та умінь базується на науково-обґрунтованій психологічній основі. У психології характеризуються різновиди знань та умінь, дається розгорнуте формулювання зазначених дефініцій. Зокрема, для нашого дослідження важливим є положення Є. Мілеряна про умови формування умінь, яке здійснюється через “сенсорну, інтелектуальну, мотиваційну, вольову і емоційну сфери особистості...” [5, с. 51]. “Оволодіння конструюванням вимагає відповідного рівня розвитку образного, понятійного і наочно-дійового мислення у їх єдності і взаємодії” [5, с. 104].

Досліджуючи проблему впливу емоційної сфери, образного мислення на формування знань та умінь П. Лузан зазначає: “Якщо правильно поєднувати діяльність понятійно-логічної і образної сфер мислення, враховуючи особливості їх властивостей, то образна сфера суттєво допомагає... краще зосередитись під час навчальної роботи і певною мірою стимулює діяльність понятійно-логічної сфери” [4, с. 82].

Вивчаючи основи творчого мислення, В. Давидов дійшов висновку, що його розвиток

відбувається на основі почуттєвого сприйняття. На основі досліджень В. Давидова, В. Зінченка, які стосуються рухових дій, сьогодні змінені уявлення про психологічну сутність живого людського руху. Для успішного розвитку руху необхідно “збагнути складну фізику конкретної ситуації і упорядкувати її з тілесною біомеханікою” [1, с. 12].

Психолого-педагогічні особливості формування художньо-конструкторських знань та умінь старшокласників у процесі трудової підготовки ґрунтуються на новітніх теоріях розвитку особистості, які пов’язані з предметно-перетворювальною діяльністю людини (наукові дослідження Ф. Клікса [3, 270], Дж. Келлі, К. Левіна [6, 49] та ін.).

Зазначені теорії є взаємодоповнюваними в аспектах наукового і художнього пізнання. Так, згідно “психології особистісних конструктів” організація психічних процесів особистості визначається тим, як особистість передбачає (“контролює”) майбутні події. За Дж. Келлі, кожна людина – дослідник, який проектує власний образ реальності через посередництво індивідуальної системи “особистісних конструктів”, із цілісного образу яких виникають гіпотези про майбутні події. Підтвердження гіпотез (простих моделей) зумовлює перебудову у системі конструктів, що дозволяє спроектувати наступну модель адекватну очікуванню. Зазначений шлях проектування пов’язаний з активізацією уяви, а отже із творчістю художника-конструктора (дизайнера), якими є учні за своїми природними прагненнями у художньому пізнанні доквілля.

З творчістю художника-конструктора співвідноситься “теорія конструктивного інтелекту”, сутність якої полягає у виявленні системи розумових операцій, стилю і стратегії розв’язання проблем, в особливостях індивідуального підходу та осмислення проектно-дослідницьких завдань, проблемних ситуацій, що вимагають пізнавальної активності та напруження думки. Психолого-педагогічною основою для взаємодоповнення “теорії конструктивного інтелекту” і “психології особистісних конструктів” є процес проектування. Ми виходимо з наукових положень про сутність проектування як етап технологічної діяльності, що припускає аналіз ситуації, вибір способів і засобів досягнення мети, визначення послідовності дій, який спирається при цьому на теоретичні закономірності й фундамент знань, на основі реалізації “єдності знань та перетворення дії” [7, с. 37].

Одне із найпростіших і найбільш розповсюджених спостережень відносно проектування, на якому сходиться багато авторів, полягає в тому, що проектування включає в себе три основні стадії: аналіз, синтез і оцінку. На думку Дж. Джонса “...ці три стадії можна визначити як “розчленування завдань на частини”, “поєднання частин по-новому”, “вивчення наслідків від практичних впроваджень нової конструкції”” [2, с. 77]. Більшість фахівців з теорії проектування вважають, що ці стадії повторюються багато разів і утворюють єдину універсальну стратегію проектування. Проте існують дослідження, які доводять, що це твердження є помилковим [8]. На їх думку універсальна стратегія проектування складається з детальніших, більш конкретніших рівнів. А ці стадії мають елементарну природу. Вони лише категорії, які дозволяють обговорювати багато “відкритих кінців” сучасної теорії проектування.

Визначаючи універсальну стратегію технічного конструювання, описані вище стадії Дж. Джонс називає дивергенцією, трансформацією і конвергенцією [2]. Це сукупність необхідних і достатніх психолого-педагогічних умов формування художньо-конструкторських знань та умінь старшокласників у процесі трудової підготовки.

Мета дивергентного пошуку на думку Дж. Джонс полягає в тому, “щоб перебудувати або зруйнувати початковий варіант технічного завдання, виявивши при цьому ті аспекти ситуації проектування, які дозволяють отримати цінні (корисні) та відчутні зміни” [2, с. 79].

Дивергентний пошук старшокласників спрямований на визначення змінних і незмінних параметрів проектування, на те, що в формах і декорі виробів або в почуттях і переконаннях проектувальника повинне підлягати трансформації, змінам, а що повинне лишатися творчими принципами (точками зору). Майбутні дизайнери вчать збирати інформацію (з

мінімальними затратами і в найкоротші терміни), пов'язану з об'єктами проектування і утримуватися від прагнення реалізувати незрілі проектні рішення. Передпроектний аналіз включає як логічні так й інтуїтивні дії старшокласників, вимагає активізації пошуків джерел інформації, а не роздумів над проектом.

Із дивергенцією, як важливою педагогічною умовою формування художньо-конструкторських знань та умінь, тісно пов'язана трансформація. Дану стадію Дж. Джонс називає "порою високої творчості, натхненних припущень і осяянь" [2, с. 80]. Стадія трансформації в дизайн-проектах – це виявлення творчого натхнення, інтелектуальних почуттів (здивувань, здогадів, сумнівів і переконань) – всього, що складає радість творчої праці та емоційного піднесення в ході виконання старшокласниками дизайн-проектів.

На стадії конвергенції метою є оцінка проектних зразків, вибір найоптимальнішого з них, відкидання недосконалих варіантів і альтернатив. Вчитель при цьому повинен орієнтувати учнів на встановлення порядку у прийнятті рішень, які зменшують різноманітність вибору.

З огляду на визначення поняття "проектування", ми розглядаємо художньо-конструкторські знання та уміння старшокласників, як утворення, сутність яких зумовлюється готовністю до природовідповідної та культуродоцільної діяльності.

Кожний вид діяльності потребує знань та умінь, які в свою чергу ґрунтуються на спільних психічних властивостях і набувають специфічних особливостей в кожному виді діяльності відповідно до її змісту. Спеціальні знання та уміння – це знання та уміння в тій галузі діяльності, якій навчають учнів: креслити, конструювати, ліпити, вишивати, малювати тощо.

В нашому дослідженні такою діяльністю є художньо-конструкторська, яка має свою специфіку, що виражається у формулюванні та втіленні творчих задумів в ескізах і художніх проектах за законами краси та доцільності.

Висновки. Формування художньо-конструкторських знань та умінь є невід'ємною складовою допрофесійної підготовки старшокласників. Знання психолого-педагогічних особливостей організації навчального проектування дозволить створити оптимальні умови для формування вище згаданих дефініцій на заняттях з трудового навчання та дає великий простір для виявлення творчих здібностей старшокласників.

Використана література:

1. *Давыдов В. В.* Принципы развития в психологии / В. В. Давыдов, В. П. Зинченко // Вопросы философии. – 1980. – № 2. – С. 12.
2. *Джонс Дж. К.* Инженерное и художественное конструирование / Джонс Дж. К.; [пер. с англ. Т. П. Бурмистрова, И. В. Фриненберг]. – М., 1976. – 374 с.
3. *Кликс Ф.* Пробуждающееся мышление / Ф. Кликс. – М. : Прогресс, 1983. – 298 с.
4. *Лузан П. Г.* Формування активності студентів у навчанні / П. Г. Лузан. – К. : Вища школа, 1998. – 192 с.
5. *Милерян Е. А.* Психология формирования общетрудовых политехнических учений / Е. А. Милерян. – М. : Педагогика, 1973. – 300 с.
6. Психология и педагогика: учебное пособие / под ред. К. А. Абульхановой, Н. В. Васиной, Л. Г. Лаптевой, В. А. Слатенина. – М. : Совершенство, 1998. – 320 с.
7. *Стрюковский В. И.* История, логика развития научно-технической деятельности / В. И. Стрюковский. – М. : Мысль, 1985. – 189 с.
8. *Asimov M.* 1962, Introduction to Design, New York, Prentice Hall.

Трофимчук В. М. Психолого-педагогические особенности формирования художественно-конструкторских знаний и умений старшеклассников в процессе трудовой подготовки.

На основе анализа научных положений психологии творчества раскрыта особенность формирования художественно-конструкторских знаний и умений старшеклассников в процессе трудовой подготовки.

Ключевые слова: художественно-конструкторские знание и умение, старшеклассники, трудовая подготовка, художественное конструирование.

Trofimchyk V. M. Psychological and pedagogical features of artistic and designing knowledge and skills of senior pupils in the process of labour training.

According to the analysis of psychology of creativity provisions there were discovered forming features of artistic and designing knowledge and skills of senior pupils in the process of labour training.

Keywords: artistic designing skills and knowledge, senior pupils, labour studies, artistic designing.

Туріна О. А.

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ – ЕТАЛОННА МОДЕЛЬ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті аналізуються теоретико-методологічні підходи вітчизняних та зарубіжних дослідників до вивчення феномена здорового способу життя молоді особи з особливими потребами в контексті творчої соціалізації в культурно-мистецькому середовищі.

Ключові слова: культурно-мистецьке середовище, творча соціалізація особи, еталонна модель культурно-мистецького середовища – здоровий спосіб життя.

Закономірним наслідком розвитку глобалізованого світу є феномен здорового способу життя як основного формуючого чинника якісного існування людини на Земній кулі. Основною темою даного дослідження – з'ясувати, які умови дають підставу вважати здоровий спосіб життя культурним явищем. Тому в нашому дослідженні саме його відтворення як еталонної моделі в культурно-мистецькому середовищі пропонується розглянути як сучасний ідеальний молодіжний стиль поведінки, її адаптації і творчої соціалізації.

Для об'єктивізації проектування моделі творчої соціалізації молоді особи, і в її межах формування еталонної моделі культурно-мистецького середовища здорового способу життя, ми звертаємося до такого необхідного поняття як “мистецький простір” вільного часу особи. Простір – одна з основних ознак матеріальності речей, що фіксує їхню протяжність і порядок розташування. Субстанційна концепція простору і часу (І. Ньютон) визнає можливість існування їх без матерії у реляційній формі (Г. Лейбніц). Простір, взаємопов'язаний з часом, визначається через час, і навпаки. Для нас у проблемі соціалізації важливим є *музичний простір як сфера існування творчої особи*, наприклад, музиканта, який відповідним чином формує себе як особистість, а його творчість навчає, виховує, розважає, і навіть лікує (наприклад, методика музичної терапії), використовуючи для цього часовий простір мистецького середовища. В дослідженні ми спираємося на класичні трактування поняття культурної цивілізації, як здобутків культури, що легко передаються від покоління до поколінь і є свідченням прогресу чи занепаду культури. Кожна цивілізація створює прогресивну молодіжну культуру з просторово-часовими характеристиками. Молодь, як частина вікової групи середовища, визначається сукупністю індивідів, об'єднаних соціопсихічними якостями перманентної активної оцінки схеми суспільних цінностей (С. Абрамович) [1]. Вона виступає не стільки як вікова категорія, а як соціально активна і творча, що є носієм таких параметрів як молодість і революційність. Молодіжна масова культура засвідчує специфічний стиль поведінки, що репрезентується в середовищі мовним спілкуванням, одягом, музикою, стилем проведення вільного часу тощо. Проблематика молодіжної культури вільного часу в нашому дослідженні вимірюється якістю музично-естетичної діяльності, у процесі якої відбуваються соціалізація та адаптація особи. В